

МУСИҚА МАДАНИЯТИ ДАРСЛАРИДА БУХОРО БОЛАЛАР ФОЛЬКЛОР ҚЎШИҚЛАРИНИ ЎРГАТИШ МУАММО СИФАТИДА

Муродова Муниса Шухрат қизи

*Ўзбекистон-Финландия педагогика институти “Муסיқа таълими ва
санъат”*

йўналиши I-босқич магистранти.

Аннотация: Маколада, муסיқа дарслари фаолиятида бухоро болалар фольклор қўшиқларини ўргатиш муаммо сифатида урганилиб ёритилиб берилган.

Калит сўзлар: Урф-одат, гоя, тарбия, қадрият, тафаккур, фольклор, педагог, эстетика, жамият, маданият.

ПРЕПОДАВАНИЕ БУХАРСКИХ ДЕТСКИХ НАРОДНЫХ ПЕСЕН НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ КАК ПРОБЛЕМА

Аннотация: В статье исследуется и освещается проблема обучения бухарских детских народных песен в деятельности уроков музыки.

Ключевые слова: Традиция, идея, воспитание, ценность, мышление, фольклор, педагог, эстетика, общество, культура.

TEACHING BUKHARA CHILDREN'S FOLK SONGS IN MUSIC CULTURE CLASSES AS A PROBLEM

Abstract: In the article, the problem of teaching Bukhara children's folk songs in the activities of music lessons is studied and highlighted.

Key words: Tradition, idea, education, value, thinking, folklore, pedagogue, aesthetics, society, culture.

Маълумки, умумтаълим мактабларининг бошланғич синфларида муסיқий- эстетик тарбиянинг дастлабки асосларига замин яратилади. Бу босқич бошланғич таълим тизимининг энг масъулиятли бўғини ҳисобланади. Айни шу босқичда ўқувчилар муסיқа санъатининг инсонлар ҳаётидаги мавқеи, аҳамияти, унинг бадиий ифода тили, жанрлари, миллий халқ чолғулари, халқ муסיқа ижодидаги турли маросим, мавсум, урф-одат ва анъаналар билан боғлиқ намуналари билан яқиндан танишиб борадилар ва улар ҳақида илк назарий маълумотларга, билим ва тушунчаларга эга бўладилар.

Кўриниб турибдики, бу ерда асосий ғоя, тушунча меҳнат турларига оид халқ кўшиқ-айтимларига қаратилган. Дарсликда шунингдек, кўшиқ жанрлар хусусида ҳам маълумотлар берилган бўлиб қуйидагилар қайд этилган: Халқ оғзаки мусиқа ижоди меҳнат ёки турли маросимлар билан боғлиқ бўлган айтимлар ҳам юзага келади. Кўшиқ, лапар, терма, ялла каби айтим жанрлари шулар жумласидандир. Улар халқ орасида кенг ёйилган бўлиб, оммавий айтимлар қаторидан ўрин олган. Масалан, кўшиқ жанрини олайлик. Уни каттаю кичик қуйлайди. Кўшиқ одатда, 7 ёки 8 бўғинли шеърӣ бандлар асосида жўрсозларсиз яккахон (баъзан кўпчилик) томонидан айтилади. (Мисол тариқасида “Оҳ, лайли” кўшиғи қайд этилган)

Республикамизда ўсиб келаётган ёш авлодни ҳар томонлама баркамол, маънавий етук кишилар бўлиб етишишлари учун барча имкониятлар яратиб берилмоқда. Таълимнинг барча бўғинларида бўлгани каби умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчи-ёшларни таълимни илк босқичидан бошлаб ҳар жиҳатдан етук қилиб, яъни жисмоний, ақлий, ахлоқий, маънан соғлом қилиб тарбиялаш, айниқса уларда миллий ғурур, миллий онг, нафосатни уйғун камол топтиришга алоҳида этибор бериб келинмоқда. Чунки, миллий онг, миллий ғурур ва тафаккур энг аввало, миллий қадриятимиз саналмиш-тилимиз, тарихимиз, халқимизнинг узоқ тарихий тараққиёти мобайнида шаклланган ўзига хос маданий ва моддий бойликларини ўрганиш, уларга меҳр қўйиш, асраб авайлаш ва ривожлантириш негизида таркиб топади. Шунинг учун ҳам халқимизнинг миллий қадриятлари тизимида муҳим ўрин тутувчи халқ мусиқасининг ёшлар тарбиясида тутадиган ўрни ва аҳамияти бекиёсдир.

Таълимнинг илк даврларидан болаларга бундай намуналарни ўргатиш, ижро эттириш жараёнида уларга оғзаки анъанадаги миллий фольклор мусиқаси, унинг етакчи жанрлари, тузилиши ва анъанавий ижро услублари ҳақида энг зарур тушунчаларни бериш асосий мақсад қилиб қўйилган бўлсада, лекин халқ оғзаки мусиқа ижодиёти намуналари тарихи, айниқса болалар фольклор кўшиқларининг юзага келиш тарихини ўрганиш, улани тинглаш, қуйлаш хусусида жуда кўп ишларни амалга оширилиши долзарб масалалардан бири бўлиб қолаётганлигини алоҳида таъкидлаш лозим.

Ўзбек халқ фольклор мусиқаси сингари Бухоро болалар фольклор кўшиқлари, яъни оғзаки анъанадаги миллий мусиқа жанрлари (турлари) ўзининг бадиий мазмуни ва ҳаётӣ ўрнига кўра хилма- хил ва ранг-баранг. Уларнинг тузилиш хусусиятлари ва бир-бирига яқинлиги - Мавсум-маросим, доимӣ, (кунда) яъни ҳар доим ва ҳар вазиятда айтилиши мумкин бўлган кўй-кўшиқлар ва меҳнат кўшиқлари каби уч турга тасниф қилинади. Буларнинг айримлари ҳақида юқорида, 4-синф мусиқа дарслиги

материаллари таҳлили мисолида қисқача тўхталиб ўтган эдик. Уларга янада кенгроқ тўхталиб ўтишни мақсадга мувофиқ кўрдик, чунки уларнинг мазмун-моҳиятига тегишли жуда кўп болалар фольклор кўшиқлари учрайди:

1. Мавсум-маросим куй-кўшиқлари. Бунга энг оммавий кўринишдаги ёр-ёрлар, ўланлар, айтишувлар, байрам, фасллар билан боғлиқ мавзули айтимлар ўз ўрнида йиғи йўқловлар ва халқнинг турли вилоятларига хос удумлари билан боғлиқ кўшиқ-айтимлари кирсада, лекин болалар фольклор кўшиқлари ҳам бундан мустасно эмас ва улар ҳам ўз мазмун-моҳияти ва тематикасига кўра катталар фольклори билан чамбарчас боғлангандир.

2. Меҳнат кўшиқлари. Асосан, деҳқончилик (деҳқонларнинг ҳосил йиғиштириш, ерга уруғ экиш, ишлов бериш) чорвачилик ва меҳнатнинг бошқа турлари (косибчилик, темирчилик, хунаrmандчилик, аёлларга нисбат бериладиган касб-хунарлар)га оид айтимлар киради. Болалар фольклор кўшиқларида ҳам меҳнатга доир ғояларни учратиш мумкин. Маслан, “Томдан тараша тушди” кўшиғида ”Қамчинни акамга бердим”, “Донни товукка бердим”, “Тухумни ўчоққа қўйдим” каби меҳнатга доир иборалар мавжуд.

3. Доимий, (кунда) яъни ҳар доим ва ҳар вазиятда айтилиши мумкин бўлган кўй- кўшиқлар. Бу турдаги кўшиқ айтимлар мавзулари жуда кенг ва хилма-хил бўлиб, турли хил ўйинлар, дўстлик, тинчлик, инсоний фазилатлар, насиҳат, соф ишқий мазмундаги, беғубор бахтиёр болалик кечинмалар, инсонларни ёрқин келажак, фаровон турмуш ҳақидаги орзу-умид, интилишлари ифодаланган кўшиқларни киритиш мумкин.

Оғзаки анъанадаги фольклор айтимларининг деярли барчаси, яъни барча жанрларида ижод этилган намуналарида халқ оғзаки бадиий ижодига мансуб бармоқ вазнидаги шеърлар билан куйланади. Зотан, шеър ва куй (назм ва наво) қадимдан муштарак ижод маҳсули ҳисобланади. Шу ўринда ўзбек халқ фольклор мусиқа ижодиётининг энг оммавий ва бевосита болалар фольклорига ҳам бирдек тегишли бўлган баъзи жанрлар хусусида қисқача тўхталиб ўтамыз:

Маълумки, она боласига бўлган меҳр- муҳаббати ва орзу-истакларини алла кўшиғи орқали ифодалайди. У майин, оромбахш, ёқимли, лирик оҳангга эга бўлиб, бола руҳиятини тинчлантириш ва осойишта, ширин уйкуга элтишига ҳизмат қилади. Алла болаликдан ёш гўдак қалбида миллий мусиқа оҳангларини идрок этиш кўникмаларини ривожлантириб бориши билан бир қаторда онанинг боласига алла айтиш ҳолатларини қиз болалар томонидан ўрганиши ва ўзининг кўғирчоғини “эркалатиш”,

“ухлатиш” меҳр билан “парваришлаш” хислатраини шаклланиши учун асос бўлади.

Демак, бола эндигина дунёга келган кунидан бошлаб, онанинг ардоғи, ёқимли алласини эшитади. Болалар учун яратилган махсус алла қўшиқлари инсон онгига она сути билан киради. Кейинчалик у кенгайиб, ранг–баранг оҳанглар, хилма–хил рамзлар, сўзлар билан мукаммаллашиб боради. Биби, оналар томонидан куйланиб келинган ва ҳозиргача ўз мавқеини йўқотмасдан келаётган алла қўшиқлари ўзининг мазмун-моҳиятини худди фольклор қўшиқлари сингари ҳаётни бадий тимсоллар орқали акс эттиради ва шу туфайли киши қалбида эстетик ҳис–туйғулар, ҳаяжонлар, кўтаринки кайфият, раҳм–шавқат, шодлик, ғам–кайғу, нафрат, ҳасрат пайдо бўлади. Абу Али ибн Сино бола учун айтиладиган алла қўшиғининг бола тарбиясидаги аҳамиятини кўрсатиб, бу масалада фақат жисмонийгина эмас, руҳий омилга ҳам диққатимизни қаратади:

Боланинг мижозини кучайтирмоқ учун, унга икки нарсани қўлламоқ керак. Бири болани секин–аста тебратиб, иккинчиси уни ухлатиш учун одат бўлиб қолган мусиқа ва алладир. Шу иккисини қабул қилиш миқдорига қараб боланинг танаси билан бадантарбияга ва руҳи билан мусиқага бўлган истеъдоди ҳосил бўлади. Улуғ Ҳаким алла айтаётган онанинг уни ижро қилаётганда ғазаб, ғамгинлик, чўчиш сингари салбий ҳолатлардан холи бўлишини таъкидлайди. Демак, алла уни куйлаётган онанинг қалбида ҳам меҳр–муҳаббат ҳисларини уйғотади ва бу меҳр–муҳаббат бола онгида ҳам аста–секин шаклланиб боради.

Болалар фольклор қўшиқлари ривожига лапар жанри ҳам ўзига хос аҳамият касб этади. Лапарлар шунчалик оммалашган жанрки, у турли даврларда кекса ва ёшлар томонидан бирдек ижро этилган. Бу жараёнда завққа тўлган тингловчилар чапак чалиб унга жўр бўлишган. Лапарларнинг шўх ва рақс жўрлигида ижро этилши, завқбахш, ҳазиломуз куй усулида яратилганлиги, одатда бир, икки ва баъзан кўпчилик томонидан айтишув тарзида ижро этиб келинган ҳолатларини болалар ижросидаги кўринишларига ҳам дуч келишимиз мумкин. Лапар қўшиқлари севимли жанр сифати халқ орасидаги иқтидорли кишилар томонидан яратилиб келинган. Бугунги кунда жуда кўплаб халқ лапар қўшиқлари нотага олинган, таниқли фольклор дасталари репертуаридан кенг жой олган ва хор ижросига мослаштирилган. Шунинг учун ҳам оммавий ижро этилган халқ лапарларининг аксарияти “терма” характериға эға. Масалан, “Оқ олма, қизил олма” тўпламиға кирган кўпчилик лапарлар бунинг ёрқин мисоли бўла олади.

Халқ лапарларида ҳажвий лапарлар ҳам кенг ўрин тутади. Кишиларнинг табиий нуқсонларидан тортиб, ишёқмаслик, дангасалик, андишасизлик, юлғичлик каби иллатлар устидан кулинади. Бундай лапарлар асарнинг ижтимоий-ғоявий вазифасини ошириб, катта тарбиявий аҳамият касб этади. Мусиқа дарсларида халқ лапарларидан фойдаланишда уларга фақат бир томонлама, яъни ўқувчиларга ўргатиш ва куйлаттириш нуқтаи-назаридан ёндошиш эмас, балки улардан дарснинг мусиқа тинглаш фаолиятида фойдаланиш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбек мусикашунослигида лапар жанри анча кенг ўрганилган. Яна шундай намуналар борки, ижроси профессионал маҳоратни талаб қилади”. Шу хусусиятига кўра халқ орасида кўшиқ ижрочилари кўшиқчи, халфа, сатанг, гўянда (наҳвагар), ашулакаш (ашулачи), лапарчи, ўланчи тарзида фарқланади. Кўшиқчи кўпинча тўртликларни ижро этса-да, аслида нисбатан кенгроқ маънода, умуман, кўшиқ ижроси ва ижодкори бўлса, гўянда (наҳвагар), асосан, йиғи-йўқловларни куйлашга ихтисослашган кўшиқчидир. Ашулакаш ёки ашулачи кўпинча мақом таркибидаги кўшиқларни ёки катта ашула дейилувчи жўрсиз ижро этиладиган кўшиқни куйлай оладиганлардир. Лапарчи рақсга тушган ҳолда кўшиқ айтувчи бўлса, ўланчи тўй маросими кўшиқларини ижро этувчидир.

Маълумки, кўшиқ жанри халқимиз мусиқа ижрочилиги ва ижрочилик амалиётида кенг тарқалган ва энг оммавий жанр бўлиб ҳисобланади. Кўшиқ асосан бармоқ вазнидаги халқ оғзаки ижодиётига тегишли шеърлар билан, диапазони (паст ва юқори товушлар ораси) унча кенг бўлмаган куйлар билан айтилади. Кўшиқ жанрининг бошқа жанрлардан ажратиб турувчи энг муҳим фарқли хусусияти уни бармоқ вазнидаги тўртликлар билан **банд** ва **нақоратнинг** мавжудлигидадир. Кўшиқлар ўз мазмуни ва табиатига кўра барча мавзуларда бўлади ва исталган вақтда ижро этилиши билан ҳам характерлидир. Фольклор кўшиқчилиги санъатида болаларга аталган ва болалар ижросига мўлжалланган кўшиқлар ҳам жуда кўп бўлиб, уларнинг кўпчилиги ҳозирги кунда ҳам болалар ашула ва рақс дасталари репертуаридан тушмай келади, кўпчилиги турли байрам тадбирлари ва концертларда болалар томонидан севиб ижро қилиб келинади. Болалар фольклор кўшиқлари замонавий композиторлар учун ҳам илҳом манбаи бўлиб, композиторлар бундай кўшиқлар таъсирида янги асарлар яратишмоқда ёки уларнинг янгича вариантларини яратиш борасида ҳам самарали ижод қилиб келишмоқда. Кейинги пайтларда болалар фольклор кўшиқларини нотага олиш, алоҳида тўпламлар ҳолида нашр қилиш борасида ҳам анчагина ижобий ишлар қилинганлиги диққатга моликдир.

Болалар фольклор кўшиқлари ҳозирги кунда профессионал ва ҳатто мусиқа санъатининг энг мураккаб жанри бўлган оперларга ҳам ўз ўрнида киритилаётганлиги, уларнинг кўпчилигини хор ижросига мослаштирилган ва қайта ишланган вариантларини яратилаётганлиги уларнинг умрбоқийлиги ва чинакам халқ ижоди махсули эканлигидан далолат беради. Ўзбек халқ мусиқа санъатидаги кўшиқчилик жанрлари таснифида булардан ташқари “Терма”, “Катта ашула”, “Ашула”, “Достончилик кўшиқлари” ҳам мавжуд бўлиб, ўтмишда бу жанрларда яратилган асарлар асосан ката кишилар ижросига мўлжаллаб ижод этилган ва ижро қилиб келинган. Лекин, шуни ҳам алоҳида таъкидлашни ўринли деб биламизки кейинги мусиқа санъати ривожига бу жанрларда ҳам болалар ижросига мос тарзда яратилаётган ва мавжуд намуналарни асл халқона ижро услубини сақлаган ҳолда болаларбоп янгича вариантлар яратиш, мослаштириш каби ишлар муваффақиятли тарзда амалга оширилаётганлиги, болалар томонидан ашула ва “катта ашула”ларни турли байрам концертлари, танловларда муваффақиятли тарзда ижро қилинаётганлиги қувонарлидир. Республикамизда ўтказилётган “Юлдузча” кўрик танловида ёш болаларнинг анъанавий ижро жанрлари бўйича куйлаган кўшиқларини айтиш мумкин. Бу эса мусиқа дарсларида бундай ижод намуналаридан ҳам ниҳоятда усталик, эҳтиёткорлик билан фойдаланиш мумкин эканлигини кўрсатади.

Эстетик фазилатларни тарбиялаш жараёнида ўқувчиларнинг янгидан-янги маънавий эҳтиёжлари пайдо бўлади. Шу эҳтиёжларни қондиришга ҳаракат қилиш эса ўқувчида ўз олдига қўйган мақсад ва вазифаларни амалга оширишга интилиш, изланишни қарор топтиради. Бу ҳаракат боланинг ўқувчилик даврида яққол кўзга ташланади. Ўқувчилар ҳаётида мусиқа таълими алоҳида ўрин эгаллайди, уларда мусиқага бўлган қизиқиш шу даврда ниҳоят даражада жадаллашади. Бу эса ўқувчиларнинг интеллектуал, эстетик ва маънавий оламини бойитиш, ривожлантиришга хизмат қилади. Ўқувчиларнинг мусиқани ёктириши, фольклор кўшиқлари воситасида уларни гўзаллик оламига олиб кириш, ижрочилик маҳоратларидан баҳраманд бўлиш ва уларни ўз халқининг мусиқа асарларини қадрлашга ўргатиш муҳим аҳамият касб этади. Акс ҳолда уларда енгил–елпи мусиқага қизиқиш ортиб, мумтоз мусиқий оҳанглардан узоқлашиш ҳисси пайдо бўлади.

Мусиқа таълими ва тарбияси йўлга қўйилган таълим муассасаларидаги ўқув-тарбия жараёнларини кузатиш ва тадқиқот юзасидан олиб борган изланишларимизда шу нарса аён бўлдики, мусиқа таълими ва тарбиясида, ўқувчи-ёшларни мусиқий маданиятини, эстетик

фазилатларининг қай даражада шаклланганлигини белгилашда уларни мусиқани идрок этиш малакалари асосий омил бўлиб ҳисобланади. Чунки, мусиқий қобилиятлар, керакли даражадаги билим, кўникма ва малакалар мусиқани қандай, қанақа, қай тарзда идрок этилиши орқали намаён бўлади, яъни биз ўқувчининг мусиқий билим, кўникма ва малакаларини қай даражада ривожланганлигини ўқувчининг мусиқа мазмуни, моҳиятини, характери, кайфиятини, мусиқий образни, воқеъликни, муаллиф ғоясини, кечинмаларини ҳис этиши, савияси паст ва юксак ижод намунаси бўлган асарларни фарқлаши, баҳо бериши, муносабат билдира олиши, асарларни тинглаб таҳлил қила олиш, каби кўплаб фазилатларни амалда намаён қилишларига қараб билишимиз мумкин. Бу фазилатлар эса умумий тарзда ўқувчининг мусиқий идрокини муайян даражасини белгиловчи сифатларини ташкил этади. Мусиқа дарсларида ўқувчиларни кўшиқ куйлашга ўргатиш, турли жанр, характер, мавзулардаги замонавий, фольклор кўшиқлари, композиторлик ижоди намуналари, қардош ва чет эл мусиқалари билан таништириб бориш асосан мусиқий асарни тинглаш орқали амалга оширилади. Бу жараёнда ўқувчи мусиқа саводи ёки кўшиқ куйлаш, болалар чолғуларида ижро этиш, мусиқага мос ритмик ва рақс ҳаракатларни бажариш бўлмасин аввало, мусиқа тинглайди ва сўнгра амалий фаолиятга киришади, назарий, амалий билим кўникма, малакалари ва энг муҳими мусиқани идрок этиши яъни, мусиқий идроки ривожланиб боради.

Хулоса қилиб айтганда, ёш авлодни фольклор кўшиқлари воситасида эстетик тарбиялашда мусиқани ҳиссий идрок қилишга йўналтириш энг асосий омил ҳисобланади. Мусиқа таълимида ўқувчини қизиқтириш алоҳида аҳамиятга эга. Қизиқиш ўқувчиларнинг эҳтиёжига айланса, уларнинг диққати ва фикри, ҳаёлини жамлашга катта имкон беради. Фольклор кўшиқларидан оладиган маълумотларнинг кенг қамровли бўлишини таъминлаш, ҳиссий таъсирчанликни ўстириш учун ўқувчиларнинг мусиқий маданиятини ривожлантириш зарур. Ўқувчиларга ўргатиладиган фольклор кўшиқларининг мусиқий беази, ундаги нола ва кочиришлардан унумли фойдаланган ҳолда халқ анъаналари, удумлари ҳамда турли маросимлар билан узвий боғлаб, ўқувчиларга сингдириш лозим.

Бухоро мусиқа фольклори намуналари таъсирчанлигини таъминловчи асосий омиллардан бири–унинг ўқувчилар ҳиссиётига тез таъсир қила олишидир. Мусиқий оҳангнинг юксак даражада эмоционаллиги, унинг инсон ҳиссиёт ҳамда кечинмаларига самарали, кучли ва чуқур таъсир эта олишида намоён бўлади. Бухоро фольклор кўшиқларини ижро этиш

жараёнида сўзнинг эмоционаллиги билан биргаликда ундаги ўйноқилик, ҳаракатчанлик, эпчилликка ундаш, имо–ишоралар, товушларнинг оҳангдорлиги, чолғу созларнинг мусиқий жозибadorлиги ўқувчиларда гўзалликка бўлган интилишни шакллантиради ҳамда, эстетик тарбия воситаси бўлиб хизмат қилади. Эстетик тарбиялаш орқали ўқувчиларда маънавий–ахлоқий фазилатлар ҳам шакллантирилади[80]. Марказий Осиё халқлари орасида мавжуд бўлган ва улар томонидан яратилган афсона, ривоят ва қўшиқларда ҳам эстетик тарбия бош мезон сифатида намоён бўлган. Қўшиқнинг сеҳри, жозибadorлиги ҳатто жаҳлдор, зулмкор ҳукмдорларни ҳам шахдидан қайтарган, адолатли бўлишга ундаган.

Демак, фольклор намуналарида халқнинг эзгу ниятлари, орзу–умидлари, ахлоқий фазилатлари, анъаналари ўз аксини топган. Маънавий–ахлоқий фазилат каби унинг негизини ташкил қиладиган моддий–маънавий қадриятлар ҳам тарихий ҳодисалар сифатида халқ учун хос бўлган хусусият бўлиб, авлоддан–авлодга ўтиб, изчил давом этиб келмоқда. Фольклор намуналарида, шу жумладан, Бухоро фольклор-намуналарида ифодаланган ўғитлар, намуна кўрсатиш, ўрнатилган бўлиш, мурожаат қилиш, киноя, пичинг, кесатиқ каби поэтик воситалар бўлса; мусиқий оҳанг, махсус кўринишлар эстетик тарбия манбаси сифатида хизмат қилади. Фольклор қўшиқлари муҳим ижтимоий педагогик аҳамиятга эга. Жумладан, улар ўқувчиларни ёшлигиданоқ фойдали ишларга ўргатиш, жамият учун манфаат келтирадиган, баркамол шахс бўлиб етишишида муҳим восита бўлиб хизмат қилади. Бундан ташқари, фольклор қўшиқлари ўқувчиларда юксак инсоний фазилатлар ватанпарварлик, меҳнатга муҳаббат, дўстга садоқат, одамларга ишонч туйғуларини шакллантиради. Мусиқа фольклорини ўрганиш орқали ўқувчилар маънавий қадриятларнинг таъсир кучи, халқимизнинг миллий характери, ғоявий–сиёсий, ахлоқий, эстетик, иқтисодий, ақлий, жисмоний маданият каби тушунчаларга эга бўладилар. Шунинг учун, мусиқа фольклори ўқувчиларда ахлоқий фазилатларнинг шаклланишида муҳим ўрин тутди.

Фойдаланилган адабиёт

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Маданият ва санъат соҳасини янада ривожлантириш ва такомиллаштиришга доир чора –тадбирлар тўғрисида 2017 йил 31 майдаги қарори.-Т.:Маърифат газ.2017.5-сон
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг VMQ №222-сон “2010-2020 йилларда Номоддий маданий мерос объектларини муҳофаза

қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида”Халқ сўзи газ.2010. йил 8 октябр.

3. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси//Т.; “Ўзбекистон”, - 2014.-396.

4. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида” ги Қонуни ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” тўғрисида. «Маърифат» газетаси,2020.23- сентябр.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сон Фармони//Т.; Маънавият газ. 2017.-56.

SHARQ ALLOMALARINING MUSIQIY NAZARIY MEROSI

Xasanboyeva Fotima Abduazizovna

*Farg’ona viloyati Farg’ona tumani 26-Bolalar musiqa va san’at maktabi
“Musiqiy-nazariy” fanlar o’qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sharq allomalari Farobiy, Xorazmiy, Ibn Sino, Sayiuddin Urmaviy, Abdulqodir Marog’iy, Abduraxmon Jomiy, Navoiy kabi ulkan omillar tomonidan qoldirilgan musiqiy nazariy meros haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit soʻzlar: Farobiy, Xorazmiy, Ibn Sino, Safiuddin Urmaviy, Abdulqodir Marog’iy, Abdurahmon Jomiy, Navoiy.

Mumtoz musiqa va uning tarqalishi bilan bogʻliq boʻlgan kasb-hunar azaldan amaliy va nazariy bilimlarni oʻz ichiga oluvchi yagona ilm hisoblangan. Sharq klassik musiqasining nazariy masalalari Farobiy, Ibn Sino, Safiuddin Urmaviy, Abdulqodir Marog’iy, Abdurahmon Jomiy kabi ulkan olimlar tomonidan atroflicha oʻrganilgan. Ularning asarlari musiqa ilmining poydevorini tashkil qiladi. Risolalarda mumtoz musiqaning ijtimoiy hayotdagi oʻmi, tarixiy shakllari, ijrochilik masalalari hamda ular negizidagi kuy va usul tuzilmalarining tarkib topish qonun-qoidalari batafsil yoritilgan. Nomlari zikr etilgan musiqashunoslarda har birining oʻziga xos tomonlari boʻlishi bilan bir qatorda umumiy qarashlar, vorisiylik rishtalari, izchil anʼanalar ham yaqqol sezilib turadi. Ular ijodi tabiiy ravishda bir-birini toʻldirib, umuman, mumtoz musiqa asoslariga nisbatan yagona ilmiy anʼana boʻlib gavdalanadi. Farobiy (taxallusi, toʻla nomi esa Abu Nasr Muhammad ibn Uslug Tarxon Farobiy) - oʻrta asr Sharq musiqa madaniyatining eng yirik namoyandasi. Fanda Farobiyning hayoti va faoliyatiga